

TIMENE PÅ BROEN

av

Tore Haga

Hva klokka var da brevet ble stemplet, er en opplysning som kan finnes hos flere stempeltyper. Her og nå er det altså brostemplene som er aktuelle. Emnet var berørt i min artikkel *Stempler med datobro* i Budstikka nr. 1/2023, hovedsakelig vedrørende dette med klokka foran eller bak datoen, om klokka gikk til 12 eller til 24, og at noen ikke hadde timeangivelse i det hele tatt. Gikk den til 12, vil timeangivelsen være fulgt av en bokstav, for det meste F som i FØR eller E som i EFTER. 24-timers klokke har ingen bokstaver – bare et klokkeslett eller et timespenn.

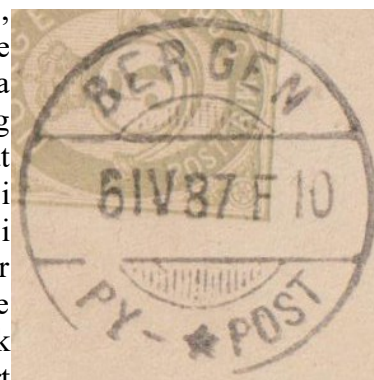

Over til venstre ser vi at klokka er 12F, som ikke kan være annet enn midt på dagen. Men vi har også 12M, som jo kan bety enten Middag eller Midnatt. Siden det står F bak første 12, er det da slik at 12M må være Midnatt? Det er sannsynlig at det var gitt instruks om hvordan man skulle bruke disse bokstavene, men det er jo ikke sikkert at instruksjonen alltid ble fulgt til punkt og prikke. Av 12 F har jeg sett bare ovenstående, som er fra 1894. M har jeg sett bare med foranstilt klokke på avtrykk fra håndstempler Kristiania H og V, begge 1912.

Illustrasjonen med E har ikke et klokkeslett, men et timespenn, noe som er relativt vanlig. Enda en bokstav var i bruk, nemlig A. Det mest nærliggende er vel at det betyr Aften. I så fall – skjedde overgang fra E til A på et fast klokkeslett? Jeg vet ingen ting om hvor utbredt bruken av A var. Hittil har jeg sett bare to tilfeller; maskinstempler Kristiania 1905 og 1906, begge med timespennet 7-11A. Maskinstemplerne brukte gjerne timespenn som noen ganger er så store at de krysser 12-tallet, f.eks. 10-1 F og 11-5 E.

Som før nevnt og som vist her varierer det om klokka er plassert foran eller bak datoen. Bergen By-Post, som var det første norske brostempelet fra 1878, hadde klokka bak (men i motsetning til de senere stemplene hadde dette bokstaven mellom dato og klokkeslett). Jeg låner illustrasjon fra min tidligere artikkel PY-POST. Neste brostempel kom i 1888, og dette og en rekke andre stempler ble laget med klokka foran, før det ut på 1890-tallet ble vanlig med klokka bak igjen. Kristiania / V, gravert i 1898, har klokka foran dato. Ved omgraveringen til Kristiania / S i 1914 ble det endret til etterstilt klokke. Mitt materiale tyder på at når klokka først var satt foran, så ble den stående der, selv om normen ble endret til etterstilt klokke, bortsett fra ved en «generalreparasjon», slik som fant sted i samband med endringen fra V til S. Ett av mine kort

har et Kristiania-stempel som ifølge Kjell Åge Johansen ble tatt i bruk i 1894, og som her er brukt i 1924, fortsatt med klokka foran. Dette stempelet er jo litt spesielt, med en prikk på hver side av stjernen. Postal III har i sin SoL-liste ført opp et stempel med en tilsvarende beskrivelse, men sier at det var i bruk fra 10/04. Trykkfeil for 10/94? Mitt tidligste eksemplar er stemplet i 1895. Så vidt jeg har sett, hadde maskinstemplerne alltid klokka bak datoen.

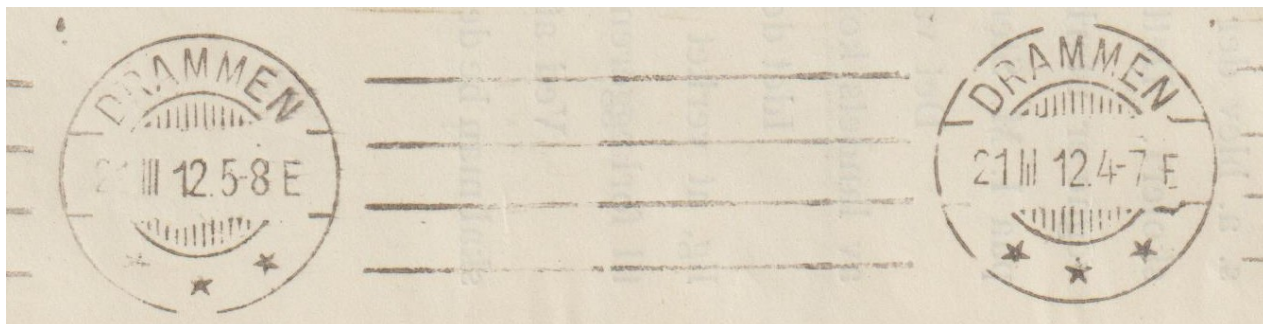

Vi var så vidt innom Bergen i forrige avsnitt, og vi tar nok en tur dit. Jeg har to Bergen SoL-stempler med lukket stjerne, begge datert i 1917, vist her. Jeg legger til grunn at

det er disse to NK Postal III har oppført som levert 12/13, selv om katalogen ikke har fått med stjernen. De er påfallende ulike i utførelse, bl.a. med ulikt antall av og tykkelse på strekene i schweizer-gitteret. Påfallende er det også at klokka er foranstilt på det ene og etterstilt på det andre, til tross for at de skal være levert praktisk talt samtidig.

Jeg kan tenke meg at da normen ble endret til 24 timers klokke i 1927, ble eventuelle gjenværende stempler med foranstilt klokke vraket, og øvrige innlevert og gitt nye sifre, mens bokstavene ble fjernet.

Noen morsomheter må vi kunne koste på oss på tampen. Ett av mine kort har to ulike Kristiania brostempler med samme dato og klokkeslett. Det ene har foranstilt klokke, og det andre har klokka etterstilt. Stempelet til høyre er det samme som ovenfor er nevnt brukt fra 1894 til 1924, mens det til venstre ser ut til å være ett som er brukt fra 1897. Hvorfor disse to er blitt sammenstilt slik på et postkort, er ikke godt å vite.

Til slutt ser vi at postkontoret i Drammen ikke helt kunne bestemme seg for hvilket tidsrom som passet akkurat da. Det ble nå i alle fall betydelig overlappning, hvis det er E i også den til høyre. Det er i denne sammenheng ugreit når en slitt E kan se ut som en F.

Kilder:

- Norgeskatalogen Postal III.
- Kjell Åge Johansen: Poststeder i Christiania Kristiania Oslo 1647 – 2018.
- Egen samling.